

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА В АРАБСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКОМУ КОНФЛІКТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ*

У статті проаналізовано можливості міжнародного посередництва на сучасному етапі врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту. Визначено посередницький потенціал США, ЄС та Росії, а також виявлено протиріччя у їхніх підходах до мирного процесу в регіоні.

Незважаючи на численні зусилля міжнародних посередників та різноманітні плани мирного врегулювання, на даний час досягнення повномасштабного миру між Ізраїлем та його арабськими сусідами залишається довгостроковою перспективою. Сучасне загострення навколо арабсько-ізраїльського протистояння, викликане приходом до влади на палестинських територіях радикального угруповання ХАМАС, війною у Лівані 2006 р., а також наявністю достатнього потенціалу для ескалації конфлікту між Ізраїлем та Сирією, або Ізраїлем та Іраном, порушує питання про те, наскільки ефективною була участь посередників у врегулюванні відносин між протиборчими сторонами в останні роки, та яка форма посередництва може бути найбільш ефективною на сучасному етапі розвитку конфлікту.

Основною метою даної роботи є аналіз ефективності міжнародного посередництва у врегулюванні арабсько-ізраїльського конфлікту. Відповідно до сформульованої мети автор поставив перед собою наступні завдання: представити компаративний аналіз посередницьких потенціалів США, ЄС і Росії; виявити протиріччя у їхніх підходах до мирного процесу; сформулювати рекомендації щодо подальшої політики України в сфері врегулювання

---

* Захарченко А.М. Аналіз ефективності міжнародного посередництва в арабсько-ізраїльському конфлікті на сучасному етапі // Стратегічні пріоритети. — 2008. — № 3. — С. 240–250.

близькосхідного конфлікту з урахуванням досвіду у цьому питанні ключових світових гравців.

Зазначена проблема знайшла певне відображення у наукових працях як закордонних, так і вітчизняних науковців. Серед робіт провідних українських дослідників слід згадати наукові статті Ю. Кочубея [3], О. Корнієвського та В. Шиманського [2], В. Шведа [6], Л. Скорохода [5], А. Веселовського [1] та ін. Водночас, слід зазначити, що питання комплексного аналізу ефективності міжнародного посередництва у врегулюванні арабсько-ізраїльського конфлікту, а також його врахування у реалізації інтересів України у регіоні Близького Сходу, поки що не знайшло системного аналізу у вітчизняній політології.

Проблема міжнародного посередництва, особливості його форми й змісту, відігравали надзвичайно важливу роль впродовж усієї історії арабсько-ізраїльського мирного процесу, що розпочалась у 1991 р. у рамках Мадридської мирної конференції. З перших днів Сполучені Штати Америки відігравали у ньому домінуючу роль. Вашингтон вдало утримував усіх інших потенційних посередників, насамперед ЄС та Росію, на периферії дипломатичного процесу, завдяки чому їхня роль у мирному врегулюванні була мінімальною.

Однак провал кемп-девідських переговорів у липні 2000 р. та спалах другої інтифади довели, що одноосібне посередництво Сполучених Штатів не є достатнім для остаточного врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту. Практичною реалізацією ідеї розширення кола посередників у близькосхідному мирному процесі стала в 2002 р. ініціатива адміністрації Дж. Буш-молодшого зі створення міжнародного «Квартету» у складі США, Європейського Союзу, Росії й Організації Об'єднаних Націй та їхній план близькосхідного мирного врегулювання «Дорожня карта», що досі залишається єдиним легітимним міжнародним планом врегулювання близькосхідного конфлікту [7].

Скорегований відповідно до виправлень ізраїльської й палестинської сторін і схвалений ними, цей проект був затверджений спеціальною резолюцією Ради Безпеки ООН 19 листопада 2003 року і підлягав неухильному виконанню. Тим не менш, згодом він перетворився скоріше на декларацію, ніж на реальний інструмент до повномасштабного врегулювання арабсько-

ізраїльського конфлікту. Основна причина цього, безумовно, полягає у небажанні самих протиборчих сторін здійснювати кроки по відновленню переговорного процесу та просуванню до досягнення мирної угоди. Однак, не менша відповідальність за сучасну стагнацію мирного врегулювання лежить також й на ключових його посередниках.

Слід зазначити, що незважаючи на існування спільного підходу до мирного процесу, позиції учасників «Квартету» із деяких питань арабсько-ізраїльського врегулювання не завжди співпадають. Це є цілком зрозумілим, адже цей інститут поєднує в собі трьох найбільш впливових акторів сучасної системи міжнародних відносин, кожний з яких має свої інтереси як у світовій політиці в цілому, так і на Близькому Сході зокрема. Крім того, самі гравці відрізняються за своїм економічним потенціалом, дипломатичними можливостями, мірою довіри, якою вони користуються у протиборчих сторін. Сукупність вищеназваних факторів в результаті й визначає їхню ефективність як міжнародних посередників.

Сполучені Штати Америки

На даний час Сполучені Штати Америки зберігають за собою титул найбільш впливового посередника у врегулюванні конфлікту між Ізраїлем та його арабськими сусідами. Тільки США володіють усім набором ресурсів, необхідних для ефективного просування мирного процесу вперед: у них є для цього достатній економічний потенціал, значний дипломатичний досвід, якого вони набули за попередні роки близькосхідного мирного процесу, і тільки Вашингтон може надати протиборчим сторонам необхідні гарантії безпеки. Однак, крім цих об'єктивних показників економічної та політичної могутності, необхідною характеристикою будь-якого ефективного посередника має бути його неупередженість, що є запорукою довіри до нього з боку обох протиборчих сторін. На нашу думку, сучасна політика Вашингтона на Близькому Сході в цілому, й у процесі врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту зокрема, свідчать про поступову втрату останнім цієї важливої характеристики.

Слід зазначити, що впродовж близькосхідного мирного процесу 1990-х років, поза залежністю від політичних сподівань аме-

риканських президентів, а також їхніх радників та інших представників американського зовнішньополітичного істеблішменту, основною метою ініційованого Вашингтоном близькосхідного мирного процесу було збереження добрих відносин як з Ізраїлем, так і арабськими державами. Тому, відносини адміністрацій Дж. Буша-старшого і Б. Клінтона із протидіючими сторонами прямо залежали від бажання й готовності останніх піти на поступки, необхідні для просування мирного процесу вперед.

На початку свого першого президентського терміну Дж. Буш-молодший також намагався дотримуватись подібного підходу, неодноразово підкреслюючи те, що його адміністрація має намір співробітничати з усіма державами — учасницями близькосхідного мирного процесу і не буде чинити тиск на будь-яку із сторін. Крім того, це супроводжувалося помітним прагненням США відсторонитися від прямої участі в процесі арабсько-ізраїльського мирного врегулювання, спираючись на досвід активної, але малоефективної участі в близькосхідному мирному процесі адміністрації Б. Клінтона [9, с. 36].

Однак терористичні акти 11 вересня 2001 р. у Нью-Йорку докорінно трансформували підхід Вашингтона до близькосхідних проблем у цілому, і арабсько-ізраїльського протистояння зокрема. Унаслідок активізації міжнародного тероризму стратегічні інтереси Ізраїлю і США досягли настільки високого ступеня перетинання, якого вони не досягали з моменту закінчення «холодної війни». Спільність інтересів і цінностей позначилася на громадській думці американців і схилила їх до більш позитивної оцінки як американсько-ізраїльського співробітництва, так і зовнішньої політики Тель-Авіва. В уяві більшості американців Ізраїль був уже не просто дружньою демократичною державою, втягнуеною у нескінченний конфлікт із своїми сусідами, але також і важливим експертом у спільній боротьбі з міжнародним тероризмом [16, с. 21].

Такі зміни в американській політиці, безумовно, не могли не торкнутися проблеми врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту. Слід зазначити, що всі американські президенти, починаючи з Г. Трумена і до Б. Клінтона включно, як республіканці, так і демократи, послідовно дотримувались у своїй близькосхідній політиці однакових принципів: залишаючись вірним союзником Ізраїлю, Америка ніколи не визнавала ізраїльського сувереніте-

ту над Єрусалимом, зберігаючи прихильність резолюції ГА ООН № 181 (II) від 1947 року про міжнародний статус міста. Так само, США завжди підтримували резолюції ООН щодо прав палестинських біженців. Починаючи з 1957 року, американський підхід до врегулювання конфлікту будувався на принципі «мир в обмін на територію» і засуджував непропорційне застосування сили у боротьбі проти палестинського тероризму [20, с. 8].

Однак нинішня американська адміністрація радикально змінила позицію США в близькосхідному конфлікті, багато в чому відійшовши від названого вище традиційного комплексу політичних принципів. По-перше, було переставлено акценти в принципі «мир в обмін на територію» — тепер неодмінною умовою для початку будь-яких переговорів про територію стало гарантування безпеки Ізраїлю з боку палестинців. Крім того, Дж. Буш-молодший першим з американських президентів заявив, що Ізраїль не зобов'язаний повертатися до кордонів 1967 року; що було б нереалістично очікувати, що в рамках остаточної мирної угоди Ізраїль розформує усі великі єврейські поселення на Західному березі р. Йордан; а своє «право на повернення» палестинські біженці мають реалізовувати не в Ізраїлі, а на територіях, підконтрольних Палестинській національній адміністрації (ПНА) [15, с. 45].

Адміністрація Дж. Буша-молодшого підтримала висунутий прем'єр-міністром Ізраїлю А. Шароном план «однобічного розмежування» із палестинцями, назвавши його «сміливим історичним кроком» на шляху до врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту, який відповідає плану мирного врегулювання «Дорожня карта». Однак, на думку багатьох спеціалістів, у тому числі американських, цей план ігнорує ключові положення «Дорожньої карти», відповідно до якої ізраїльтяни й палестинці мали спільно виробити угоди, що регламентують майбутні кордони Ізраїлю. Тим не менш, адміністрація Дж. Буша-молодшого доклала всіх зусиль, щоб вписати цей план в рамки «Дорожньої карти» і домоглася його часткової легітимізації на самміті «Великої вісімки» і на зустрічі «Квартету» у Табі 24 червня 2004 р. [21, с. 17]

Що стосується палестинців, які виступили категорично проти плану «однобічного розмежування», то впродовж першо-

го президентського терміну Дж. Буша-молодшого вони взагалі не вважались Вашингтоном партнерами по переговорах. А після приходу до влади на палестинських територіях радикального угруповання ХАМАС, що не визнає Державу Ізраїль і не бажає йти на будь-які переговори з нею, США взагалі втратили можливість реального впливу на палестинську позицію у конфлікті.

Дуже складними також залишаються відносини Сполучених Штатів із двома іншими арабськими учасниками конфлікту — Сирією та Ліваном. На думку останніх, з огляду на очевидне наближення Вашингтона до ізраїльської позиції у конфлікті, він вже не може виступати у якості неупередженого посередника. На це накладається значний сплеск загального антиамериканізму в арабському світі, пов'язаного з наслідками війни Сполучених Штатів в Іраку, спробами нав'язати арабському світу своє бачення демократичних та економічних трансформацій, що стимулює арабські країни звертатись за допомогою до інших міжнародних посередників.

Європейський Союз

Найбільш реальним альтернативним Сполученим Штатам посередником у врегулюванні арабсько-ізраїльського конфлікту сьогодні вважається Європейський Союз. Враховуючи географічну наближеність європейського континенту до Близького Сходу, а також залежність країн Європи від імпорту енергоносіїв з арабських країн, негативні наслідки арабсько-ізраїльського протистояння для ЄС є набагато більш загрозливими, ніж для Сполучених Штатів. Під час становлення ЄС як інституту й міжнародного актора, його роль у регіоні була не такою помітною. Однак, у зв'язку з об'єднанням Європи, а також бажанням європейських держав координувати свою політику і залишатися активним гравцем на світовій арені, європейський вплив на Близькому Сході значно зріс.

По-перше, Європейський Союз на даний момент є найвагомішим фінансовим спонсором близькосхідного мирного процесу. Починаючи з конференції з питань економічної допомоги палестинцям у 1993 р., ЄС вніс біля 54 % усього об'єму допо-

моги палестинському уряду. ЄС також сплачує більшу частину адміністративних витрат ПНА, разом із зарплатнею офіційних осіб, поліції, служби безпеки та вчителів [19, с. 169]. При цьому, впродовж останніх 15 років, Європа значно збільшила не тільки свою економічну, але й політичну присутність у врегулюванні арабсько-ізраїльського конфлікту. Не бажаючи залишатися в тіні американського домінування, і, спостерігаючи за провалами політики Вашингтона в мирному процесі у 1990-і роки, ЄС сформулював власний підхід до зазначеної проблеми, який, певним чином відрізнявся від американського.

До сьогоднішнього дня фундаментом цього підходу залишалася створена в 1995 р. організація Європейсько-Середземноморського Партнерства (або Барселонський процес), що передбачає поглиблення економічної (створення зони вільної торгівлі), стратегічної та соціокультурної співпраці Європейського Союзу з країнами Середземномор'я, зокрема Ізраїлем, ПНА, Сирією та Ліваном. Європейсько-Середземноморське Партнерство формально відокремлено від участі Європи в арабсько-ізраїльському мирному процесі, однак, розглядається у взаємозв'язку з ним. Так, після початку другої інтифади у вересні 2000 р. та припинення двосторонніх переговорів, Партнерство перетворилось на єдиний багатосторонній форум, в якому як і раніше беруть участь сторони конфлікту. Регулярні контакти у цих рамках забезпечують більш чи менш стабільну комунікацію та можуть сприяти тому, що у кризових ситуаціях не дійде до повної дезінтеграції регіону [12, с. 30].

Не менш важливу роль у Барселонському процесі грав і відіграє принцип «рівноправного партнерства», що на думку деяких експертів, вигідно відрізняє його від американського «по-нашому або ніяк». Крім того, на відміну від американського, європейський підхід приділяє значну увагу «м'яким» аспектам безпеки, а саме, проблемам демократизації, економічній лібералізації, поглибленню економічної та політичної співпраці між країнами регіону, що є обов'язковою передумовою для загальної стабілізації Близького Сходу, і досягнення повномасштабного врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту зокрема.

Слід зазначити, що з прийняттям Європи у «четвірку» міжнародних посередників, її шанси реально впливати на ситуацію

помітно збільшилися. Тим не менш, на даний час посередницькі можливості ЄС залишаються досить обмеженими, і одна з основних причин цього — опір Ізраїлю. З одного боку, між країнами існують добре розвинуті економічні зв'язки: Європа є найважливішим торговим партнером Ізраїлю. З іншого боку, Європейський Союз постійно займав у конфлікті Ізраїлю з палестинцями позицію, докорінно відмінну від ізраїльської. Так, держави-члени Європейського Союзу неодноразово заявляли, що не готові розглядати Єрусалим як столицю Ізраїлю і піддають різкій критиці ізраїльську політику будівництва поселень на окупованих територіях [23, с. 41].

У зв'язку з вищевикладеним, ставлення офіційного Тель-Авіва до посередницьких ініціатив ЄС в цілому є негативним, що зумовлюється переконанням ізраїльтян в упередженій проарабській позиції ЄС, а також низькою оцінкою можливостей Європи як посередника. На думку ізраїльтян, тільки США можуть надати необхідну допомогу у сфері безпеки та гарантувати захист від найбільш небезпечних для Ізраїлю загроз, таких як розповсюдження тероризму та зброї масового ураження [22, с. 3]. В результаті, Тель-Авів традиційно намагається відсторонити європейців від участі у переговорах, або, принаймні мінімізувати його, яскравим прикладом чому став зрив Ізраїлем ініціативи із проведення близькосхідній мирній конференції під егідою Великобританії.

Що ж стосується арабської сторони конфлікту, зокрема палестинців, то вони навпаки зацікавлені у більш активній політиці Європи у мирному процесі, вбачаючи в ній необхідну протизвагу проізраїльській політиці нинішньої американської адміністрації. На думку американських експертів, європейська політика в регіоні підсилює тенденцію палестинців та арабських країн до неприйняття компромісу з Ізраїлем, і таким чином ставить ще складніші випробування перед США.

Іншою причиною обмежених можливостей європейської дипломатії залишаються суперечності всередині самого Європейського Союзу, що перешкоджають досягненню консенсусу, на основі якого повинен діяти ЄС. У теорії у Європи є достатні економічні ресурси, військовий потенціал і зацікавленість, щоб бути таким же посередником у близькосхідному мирному

процесі, як і США. На практиці ж європейська спільнота являє собою сукупність держав із різним ступенем впливу, із різними перспективами й іноді різними цілями. США — це єдина країна, із єдиною зовнішньою політикою, налагодженою системою прийняття рішень, а ЄС — це асоціація незалежних держав, що ще не виробила остаточно свою загальну, чи радше спільну зовнішню політику.

Як результат цих складних взаємозв'язків, такі європейські країни, як Франція, Греція й Італія, більш рішучі у своїй підтримці європейського «ухилу» до арабської позиції в близькосхідному конфлікті; а інші, як Німеччина і Нідерланди, звичайно більш близькі ізраїльським і американським поглядам. Треті, включаючи Великобританію, відчувають деякі симпатії до палестинців, але не хочуть занадто явно дистанціюватися від США [14, с. 192]. Ці розходження, безумовно, стримують можливості ЄС вести послідовну політику щодо мирного процесу в регіоні.

Таким чином, незважаючи на численні зусилля з боку ЄС у сфері врегулювання близькосхідного конфлікту, європейцям вдалося досягти певного прогресу, переважно, в економічній і гуманітарній сферах. При цьому найскладніші політичні проблеми у взаємовідносинах між Ізраїлем і його арабськими сусідами залишаються непідвладними європейській дипломатії.

Російська Федерація

Росія впродовж 1990-х років в силу різноманітних проблем свого внутрішнього розвитку відіграла більш обмежену роль у порівнянні з вищеназваними міжнародними гравцями у процесі близькосхідного врегулювання. Однак на початку XXI століття Російська Федерація почала демонструвати помітно більший, у порівнянні з недавнім минулим, інтерес до подій на Близькому Сході, наслідком чого стала значна активізація посередницьких зусиль Москви з врегулювання конфлікту між Ізраїлем та його арабськими сусідами.

Сучасна політика Росії у близькосхідному мирному врегулюванні характеризується трьома основними тенденціями. По-перше, Москва намагається грати більш ініціативну, а головне, самостійну роль у врегулюванні арабсько-ізраїльського конфлік-

ту, незважаючи на часто негативне ставлення до цього інших міжнародних посередників, насамперед США. По-друге, реалізація вищезазначеної мети вимагає від Росії дуже складного балансування між дружніми відносинами з Ізраїлем, та зв'язками із дуже важливими для російських інтересів на Близькому Сході країнами — Сирією, Іраном та ін. Нарешті, при здійсненні своєї стратегії щодо арабсько-ізраїльського мирного врегулювання, Москва керується виключно національними, прагматичними інтересами, в основу яких покладене закріплення позицій Росії у близькосхідному регіоні.

На даний час, посередницькі можливості Москви значно поступаються американським та європейським як в економічному, та і в «безпековому» контекстах. Тим не менш, незважаючи на усі політичні й економічні складнощі, Російська Федерація зберігає значний стратегічний простір для активної політики в сфері близькосхідного мирного врегулювання.

Насамперед, Росія продовжує ефективно впливати на позицію своїх традиційних партнерів на Близькому Сході, зокрема, Сирію. Так, після візиту в Москву президента Сирії Башара Асада у січні 2005 р., на прохання російського керівництва Дамаск пішов на деяке корегування своєї внутрішньої й зовнішньої політики, зокрема, у сфері арабсько-ізраїльського мирного врегулювання. Сирія вивела більше половини свого 14-тисячного військового контингенту з Лівану, цілком підтримала голову ПНА Махмуда Аббаса в його зусиллях із досягнення палестинсько-ізраїльського мирного врегулювання, припинила функціонування офісів деяких терористичних організацій у Дамаску й інших сирійських містах, а також призупинила антиамериканську й антиізраїльську риторику в офіційній сирійській пресі [17, с. 14].

Не менш зацікавлене в активній участі Москви у мирному врегулюванні палестинське керівництво, яке, як і раніше, вбачає в ній можливість відновлення втраченого балансу сил, а саме врівноваження проізраїльської політики Вашингтона. Таким чином, Росія виступає важливою з'єднувальною ланкою у відносинах між Сирією й палестинцями з одного боку, та Ізраїлем і США з іншого, що значно посилює її посередницький авторитет.

Однак найбільш важливо те, що за останні роки Росія значно закріпила свої позиції не тільки на арабському, але й на із-

раїльському напрямку. Впродовж останніх п'ятнадцяти років Ізраїль і Росія змогли вийти на принципово новий рівень відносин. Сьогодні більш 20 % ізраїльських громадян розмовляє російською мовою і є вихідцями з колишнього Радянського Союзу. Річний зовнішньоторговельний баланс між двома країнами досяг 1,2 мільярдів доларів США і має стійку тенденцію до збільшення. Москва й Тель-Авів ведуть активний дипломатичний діалог із багатьох стратегічних питань, зокрема, звичайним явищем у відносинах між країнами стало військове співробітництво й обмін розвідувальною інформацією, що мають на меті сприяння в боротьбі з тероризмом [18, с. 8]. Таким чином, тісні відносини з Ізраїлем з одного боку, і авторитет в арабському світі, з іншого, надають Росії реальний шанс активно впливати на обидві протиборчі сторони, що перетворює її на впливового посередника у арабсько-ізраїльському мирному врегулюванні.

Тим не менш, у відносинах між Росією та Ізраїлем зберігаються певні розбіжності у серйозних питаннях стратегічного характеру. Одна з них — угода про постачання Сирії російських переносних зенітно-ракетних комплексів SA-18. Слід підкреслити, що офіційний Тель-Авів виступає категорично проти надання будь-якої військово-технічної допомоги державам, що спонсують тероризм, до яких він відносить і Сирію. Ізраїльська влада вважає Дамаск одним із своїх основних ворогів, обвинувачуючи його в підтримці екстремістських організацій ХАМАС, «Ісламський джихад» і «Хизбалла». Тому, незважаючи на те, що мова йде про протиракетні системи ближнього радіусу дії (4-5 км), якими можна уражати повітряні цілі тільки в межах видимості, Ізраїль продемонстрував вкрай негативну реакцію на цю російсько-сирійську угоду [10, с. 39].

Не менш проблемним питанням у відносинах між Ізраїлем та Росією залишається російська допомога Ірану в будівництві ядерного реактора. Офіційний Тель-Авів уже неодноразово й безуспішно намагався переконати росіян зупинити ядерну допомогу Ірану, одержуючи у відповідь запевнення у тому, що у Москві не вважають Іран фактором «ядерної загрози». Російське керівництво відкидає звинувачення в тому, що співробітництво з Тегераном у ядерній сфері могло б призвести до отримання останнім ядерної зброї і підкреслює, що російська допомога іранській

ядерній програмі має мирний характер [8]. Однак, цілком переконати ізраїльтян у тому, що російське співробітництво із Сирією та Іраном не повинне викликати в них занепокоєння, Москві все таки не вдається.

Враховуючи усе вищевикладене, ізраїльська сторона дуже обережно ставиться до російських ініціатив із мирного врегулювання, яскравим підтвердженням чому стала прохолодна реакція Тель-Авіва на пропозицію Росії про проведення восени 2006 р. в Москві міжнародної конференції з мирного врегулювання на Близькому Сході за участю всіх зацікавлених сторін і міжнародного «Квартету» посередників. Як і у випадку з європейськими ініціативами, ізраїльське керівництво заявило, що виступає проти іноземного втручання в палестинсько-ізраїльський конфлікт, а виключення в цьому питанні робиться тільки для США [13].

Найбільш неприємним та неочікуваним сюрпризом для Ізраїлю стало запрошення в Москву у лютому 2006 р. керівництва угруповання ХАМАС, що напередодні перемогло на загальних палестинських парламентських виборах, для обговорення варіантів врегулювання конфлікту на Близькому Сході. Важливо, що цей резонансний крок викликав протест не тільки ізраїльтян, але й партнерів Росії по близькосхідному «Квартету» — насамперед, Сполучених Штатів, які розцінили його як відхід від єдиного підходу міжнародних посередників до проблеми палестинсько-ізраїльського мирного врегулювання.

Необхідно підкреслити, що позиція Росії стосовно ХАМАСу відрізняється від американської й від західноєвропейської, оскільки російське Міністерство закордонних справ ніколи не вважало цю організацією терористичною. Крім того, російська сторона неодноразово зазначала, що ХАМАС прийшов до влади в ПНА в результаті демократичних легітимних виборів, і що міжнародна спільнота має поважати вибір, який зробили палестинці. Дивіденди Росії у такій ситуації очевидні — Кремль розраховує на істотне зміцнення своїх посередницьких позицій, якщо більшість західних держав бойкотуватиме ХАМАС, а Москва виявить готовність до діалогу. За таких умов Росія може розглядатися чи не єдиним посередником між новим палестинським урядом і зовнішнім світом, а також єдиною ве-

ликою державою, яка здійснює практичні кроки на шляху до поновлення переговорного процесу на Близькому Сході [11].

Таким чином, широкий спектр історичних зв'язків Росії з арабськими країнами і накопичений за останні роки потенціал у відносинах з Ізраїлем, у купі з усіма властивими для Росії компонентами великої держави та достатньо амбітним зовнішньополітичним курсом сучасного російського керівництва, створюють достатньо сприятливі передумови для посилення посередницької політики Москви, але поки не дозволяють Росії виконувати роль повноцінного самостійного посередника у врегулюванні близькосхідного конфлікту.

Висновки

Ефективність міжнародного посередництва на сучасному етапі врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту залишається досить низькою.

По-перше, досить обмеженими залишаються посередницькі можливості усіх зазначених вище членів міжнародного «Квартету». Так, з огляду на відверте наближення до ізраїльської позиції у арабсько-ізраїльському протистоянні Сполучених Штатів, вони вже не сприймаються арабською стороною як неупереджений гравець, що значно звужує вплив Вашингтона по позиції арабських країн. Що ж стосується ЄС та Росії, то ці міжнародні актори, з огляду на їхній проарабський ухил, не сприймаються у якості ефективних посередників ізраїльською стороною.

По-друге, все більш глибокими стають протиріччя між членами міжнародного «Квартету» у їх підходах до врегулювання конфлікту, що, на нашу думку, негативно позначається на ефективності діяльності «четвірки» як посередницького інституту. Досвід близькосхідного мирного процесу у 1990-х р. показав, що участь впливових посередників є необхідною для забезпечення стабільного прогресу в переговорах та запобігання повної зупинки мирного процесу. Тому, тільки при наявності чіткої координації дій між учасниками «Квартету» та спільної стратегії можна очікувати ефективних проривів у мирному врегулюванні, що вкрай необхідні в сучасних умовах різкого загострення близькосхідного конфлікту.

Усі вищезазначені тенденції мають бути враховані Україною при формулюванні її близькосхідної стратегії, а також в процесі вироблення позиції нашої держави щодо арабсько-ізраїльського конфлікту. Безумовно, політична й економічна вага України в близькосхідному мирному процесі не може рівнятися із впливом у регіоні таких світових гравців як США, ЄС чи Росія. Водночас, як зазначив під час свого офіційного візиту до Ізраїлю та палестинських територій у листопаді 2007 р. президент України В. Ющенко, «враховуючи унікальний баланс дипломатичних й політичних відносин України з обома протиборчими сторонами, наша держава має хоч і обмежені, але реальні можливості для того, щоб більш активно сприяти стабілізації ситуації та просуванню мирного врегулювання в регіоні» [4]. Таким чином, повноцінна реалізація стратегії України на Близькому Сході цілком залежить від здатності нашої держави й надалі дотримуватися зваженого і, водночас, послідовно-активного підходу до проблеми близькосхідного мирного врегулювання.

Список використаних джерел

1. Веселовський А. У світлі ісламської альтернативи. Східне Середземномор'я: регіональна система підвищеної небезпечності // Політика і час. — 2003. — № 3-4. — С. 25-34.
2. Корнієвський О., Шиманський В. У світ, де спалахують конфлікти. Доктрина розширення демократії: геополітичні аспекти політики США // Політика і час. — 2005. — № 1. — С. 38-43.
3. Кочубей Ю. Україна і проблеми Близького і Середнього Сходу // Науковий вісник Дипломатичної академії України. — 2002. — Вип. 7. — С. 206-209.
4. Президент оцінює державний візит до Ізраїлю як успішний // www.president.gov.ua/news/data/120665.html
5. Скороход Л. Концептуальне забезпечення близькосхідного курсу зовнішньої політики США та Росії: компаративний аналіз // Дослідження світової політики. Збірник наукових праць Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України. — К., 2004. — Вип. 28. — С. 30-66.

6. Швед В. І. Близькосхідні пріоритети зовнішньої політики України // Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки / За ред. А. С. Гальчинського. — К.: НІСД, 2003. — С. 68-83.
7. A Performance-Based Roadmap to a Permanent Two-State Solution to the Israeli-Palestinian Conflict // www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Roadmap/htm
8. Bendersky Y. Russia's Future Foreign Policy: Pragmatism in Motion // *Eurasia Insight*. — 2006. — September 29.
9. Ben-Zvi, A. The Bush Administration and the Middle East: In the Shadow of September 11 // *Strategic Assessment*. — 2002. — Vol. 4, № 4. — P. 34-51.
10. Bourtman I. Putin and Russia's Middle Eastern Policy // *Middle East Review of International Affairs*. — 2006. — Vol.10, № 2. — P. 30– 44.
11. Buckley N. Putin Invitation to Hamas Based on Pragmatism // *Financial Times*. — 2006. — February 15.
12. Carapico S. Euro-Med: European Ambitions in the Mediterranean // *Middle East Report*. — 2001. — № 220. — P. 24-35.
13. Cohen A. U. S. Should Warn Russia Over Its «Soviet» Middle East Policy // *The National Conservative Weekly*. — 2006. — March 07.
14. Dalia Dasa Kaye. Bound to Cooperate? Transatlantic Policy in the Middle East // *The Washington Quarterly*. — 2003-04. — Vol. 27, № 1. — P. 179-197.
15. Djerejian E. From Conflict Management to Conflict Resolution // *Foreign Affairs*. — 2006. — Vol. 85, № 6. — P. 41-50.
16. Freedman R. The Bush Administration and the Arab-Israeli Conflict: the Record of the First Three Years // *Jerusalem Viewpoints*. — 2004. — № 516. — P. 14-29.
17. Katz M. Putin's Foreign Policy toward Syria // *Middle East Review of International Affairs*. — 2006. — Vol. 10, № 1. — P. 13-28.
18. Katz M. Putin's pro-Israel Policy // *Middle East Quarterly*. — 2005. — Vol. 12, № 1. — P. 1-8.
19. Kemp G. Europe's Middle East Challenges // *The Washington Quarterly*. — 2003-04. — Vol. 27, № 1. — P. 163-179.
20. Makovsky D. The Gaza Withdrawal: Implications for Israel and the Region // *Washington Institute for Near East Policy PeaceWatch*. — April 6, 2004. — P. 7-19.

21. Makovsky D., Ross. D. Mr. Olmert Goes to Washington: Prospects for U. S.-Israel Relations // Washington Institute for Near East Policy PeaceWatch. — May 22, 2006. — P.12-26.
22. Steinberg G. Learning the Lessons of the European Union's Failed Middle East Policies // Jerusalem Viewpoints. — 2004. — № 510. — P. 1-17.
23. The European Union and the Crisis in the Middle East // Chaillot Papers. — № 62, 2003. — 94 p.